

ส่วนที่สอง: บทความพิเศษเรื่อง “คุณค่าผู้สูงอายุในสังคมไทย”

ภาวะพึ่งพิงของสังคมสูงอายุส่งผลต่อเจตคติการให้คุณค่าผู้สูงอายุ สังคมไทยให้คุณค่าผู้สูงอายุจากลักษณะของการมีประสบการณ์ การเป็นที่ปรึกษา การเป็นที่พึ่งของตนเองและลูกหลาน การให้คุณค่าผู้สูงอายุยังอยู่ในระดับที่น่าพอใจ แต่คนส่วนใหญ่เห็นว่าลดลงเมื่อเทียบกับอดีต ผู้สูงอายุยังมีบทบาทเกื้อหนุนครอบครัวด้านการให้คำปรึกษา ช่วยดูแลบุตรหลานและบ้าน รวมทั้งได้รับการเกื้อหนุนจากครอบครัวในสัดส่วนที่สูงทั้งด้านการเงิน สิ่งของและการดูแลสุขภาพ แต่การดูแลด้านจิตใจ เคารพเชื่อฟังลดลง และเกือบ 1 ใน 3 ของผู้สูงอายุเคยถูกเลือกปฏิบัติจากการสูงอายุ ทั้งนี้ การสร้างให้ผู้สูงอายุอยู่ในภาวะพหุพลังจะเป็นการพัฒนาผู้สูงอายุในฐานะพลังหนึ่งของสังคม ซึ่งจะช่วยลดภาวะพึ่งพิงและเสริมสร้างคุณค่าให้กับผู้สูงวัย

ประเทศไทยเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society)¹⁵ ตั้งแต่ปี 2553 โดยมีสัดส่วนผู้สูงอายุร้อยละ 13.18 ของจำนวนประชากรและคาดว่าในปี 2583 จะเพิ่มเป็นร้อยละ 32.13 โดยเฉพาะผู้สูงอายุช่วงกลางและปลาย (70 ปีขึ้นไป) จะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 5.9 เป็นร้อยละ 18.1 ทำให้เกิดปัญหาภาระพึ่งพิงทางสังคมของผู้สูงอายุ (social dependency) โดยอัตราการพึ่งพิงเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 19.7 ในปี 2553 เป็นร้อยละ 58.3 ในปี 2583 หรือผู้สูงอายุ 1 คน เคยมีวัยแรงงาน 5 คน เกื้อหนุนดูแล ลดเหลือไม่ถึง 2 คน ในปี 2583 ขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคม วิถีชีวิต และเทคโนโลยีต่างๆ ส่งผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว การลดบทบาทและคุณค่าผู้สูงอายุ รวมทั้งเกิดทัศนคติต่อผู้สูงอายุในทางลบ เช่น ความถดถอยของศักยภาพ การเป็นภาระของสังคม ฯลฯ ทัศนคติดังกล่าวจะมีผลต่อการปฏิบัติในทางลบต่อผู้สูงอายุ ซึ่งอาจนำไปสู่การกีดกัน หรือการลดบทบาทต่างๆ ทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้สูงอายุ และส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในที่สุด

ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้เกิดขึ้นในสังคมสูงอายุของประเทศตะวันตกและมีแนวโน้มเกิดขึ้นในสังคมตะวันออก อาทิ เกาหลี ฮองกง ที่เคยให้ความสำคัญและความเคารพยกย่องผู้สูงอายุ แนวโน้มมีทัศนคติเชิงลบมากขึ้นเกิดการละเลย แบ่งแยกการปฏิบัติและคลายความเคารพมากขึ้น (กาญจนา ตั้งชลทิพย์: 2553) ดังนั้น การรับรู้และการทำความเข้าใจความคิดและทัศนคติต่อผู้สูงอายุจะเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญที่ช่วยในการเตรียมการพัฒนาเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่า ตลอดจนช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่าต่อไป

คุณค่าผู้สูงอายุ: ลักษณะและความหมาย

คุณค่าผู้สูงอายุเป็นทัศนคติต่อลักษณะเชิงบวกของผู้สูงอายุซึ่งแบ่งออกเป็นหลายด้าน ได้แก่ การเป็นผู้เชื่อมต่อกฎมีปัญญาและความรู้ทั้งด้านประวัติศาสตร์ การสืบทอดศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณีต่างๆ ตลอดจนการเป็นผู้สร้างสังคมและคนรุ่นใหม่ผ่านการปลูกฝังเลี้ยงดู รวมทั้งคุณค่าในการแบ่งเบาภาระในการหารายได้ ช่วยเลี้ยงดูบุตรหลาน เป็นที่ปรึกษาและเป็นขวัญกำลังใจแก่ลูกหลาน (รศรินทร์ เกรย์: 2556, อรทัย อาจอ่ำ: 2553) จากการสำรวจเรื่องคุณค่าผู้สูงอายุไทย¹⁶ พบว่า ลักษณะผู้สูงอายุที่มีคุณค่าคือเป็นผู้มีประสบการณ์/เป็นที่ปรึกษาได้ สามารถพึ่งตนเอง เป็นที่พึ่งของลูกหลาน มีสุขภาพดี ทั้งนี้ การมองคุณค่าผู้สูงอายุในเยาวชนและวัยทำงานยังมีมุมมองอยู่ในครอบครัว ขณะที่ผู้สูงอายุมีมุมมองคุณค่าที่ไกลตัวออกไปคือเห็นคุณค่าการเป็นที่พึ่งหรือช่วยงานชุมชนมากกว่าในวัยรุ่นและวัยทำงาน

สัดส่วนของผู้สูงอายุต่อประชากรจำแนกตามกลุ่มอายุ

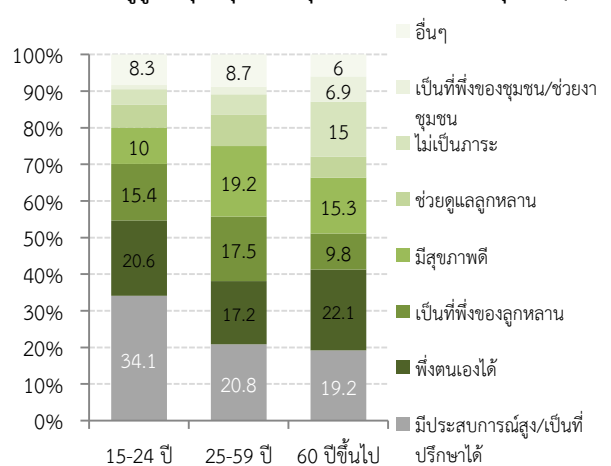
	2553	2563	2573	2583
60-64 ปี	4.10	6.13	7.45	7.08
65-69 ปี	3.16	4.86	6.55	6.94
70-79 ปี	4.25	5.57	8.91	11.96
80 ปีขึ้นไป	1.68	2.56	3.66	6.14
อายุ 60 ปีขึ้นไป	13.18	19.12	26.56	32.13
อายุ 65 ปีขึ้นไป	9.08	12.99	19.12	25.05
อัตราพึ่งพิงผู้สูงอายุ ¹	19.7	29.8	45.3	58.3
อัตราเกื้อหนุน ²	5.8	3.35	2.21	1.71

หมายเหตุ: 1. จำนวนผู้สูงอายุ/จำนวนแรงงาน *100

2. จำนวนแรงงาน/จำนวนผู้สูงอายุ

ที่มา: คำนวณจากการคาดประมาณประชากร 2553-2583 สศช.

ลักษณะของผู้สูงอายุที่มีคุณค่าในมุมมองของประชากรกลุ่มต่างๆ

¹⁵ สังคมสูงวัย หมายถึง สังคม/ประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ

¹⁶ ภายใต้งานโครงการสำรวจภาวะสังคมรายไตรมาส (มี.ค.-พ.ค. 57) ของ สศช. โดยวิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การสุ่มตัวอย่างจำนวน 2,009 ตัวอย่างทั่วประเทศ โดยแบ่งประชากรเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มอายุ 15-24 ปี 402 ราย กลุ่มอายุ 25-59 ปี 800 ราย และกลุ่ม 60 ปีขึ้นไป 807 ราย

ใครคือผู้สูงอายุ: มุมมองหลากหลายมิติ

นิยามผู้สูงอายุที่เป็นทางการในปัจจุบันคือ ผู้ที่อายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป และใช้นิยามนี้แสดงสิทธิในการรับสวัสดิการต่างๆ อย่างไรก็ตาม นิยามผู้สูงอายุอาจมีมุมมองทั้งในเชิงสังคม เศรษฐกิจ และสุขภาพ โดยในเชิงเศรษฐกิจและสุขภาพมักนิยามใช้อายุเป็นตัวกำหนดและจะมีความหมายในเชิงลบคือ ความเสื่อมทางร่างกาย ความมีสุขภาพไม่ดี ไม่สามารถทำงานได้ตามปกติหรือทำงานได้ลดน้อยลง ต้องพึ่งพาผู้อื่น หรือที่เรียกว่า “อคติแห่งวัย” แต่ในเชิงสังคมมักมีความหมายในเชิงบวกคือ ความแก่กล้า แก้ววิชา ความเป็นราษฎรหรือพลเมืองอาวุโสที่สังคมให้การยอมรับนับถือ และไม่จำเป็นต้องมีอายุเป็นตัวกำหนด (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย: 2556)

สำหรับมุมมองผู้สูงอายุในสังคมไทย เมื่อนึกถึงผู้สูงอายุลำดับแรกส่วนใหญ่ทุกกลุ่มวัยจะคิดถึงความเจ็บป่วยและเสื่อมถอยของสุขภาพ แต่มีจำนวนไม่น้อยที่คิดถึงหน้าที่ที่ต้องตอบแทนบุญคุณเป็นลำดับแรก โดยวัยแรงงานมีสัดส่วนถึงร้อยละ 15.1 ส่วนเยาวชนและผู้อายุ 60 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 9.5 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสังคมไทยยังมีการปลูกฝังในเรื่องความกตัญญูทดแทนและการตระหนักในคุณค่าของผู้สูงอายุ สำหรับเกณฑ์อายุเริ่มต้น ผู้สูงอายุกว่าร้อยละ 60 ใช้เกณฑ์อายุที่ 60 ปีขึ้นไป ขณะที่เยาวชน 1 ใน 5 คิดว่าอายุควรต่ำกว่า 50 ปี ซึ่งอาจเป็นเพราะเยาวชนมีอายุน้อยทำให้มีมุมมองว่าอายุประมาณ 50 ปี น่าจะสูงอายุแล้ว ส่วนในวัยแรงงานและผู้อายุ 60 ปีขึ้นไปประมาณร้อยละ 10 ที่เห็นว่าควรเริ่มที่อายุ 70 ปี โดยเห็นว่าแต่ละบุคคลมีความแตกต่างทั้งในเรื่องสุขภาพ บุคลิกภาพ ความสามารถในการทำงานและทำกิจกรรมต่างๆ ของสังคม จึงควรมองในมิติอื่นด้วย ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับมุมมองใหม่ของการนิยามผู้สูงอายุที่มองภาวะความพร้อมจากการมีสุขภาพดีและการมีอายุที่ยืนยาวขึ้น

ระดับคุณค่าและการให้คุณค่าผู้สูงอายุในสังคมไทย

การให้คุณค่าผู้สูงอายุประกอบด้วยการให้คุณค่าโดยผู้อื่นและการให้คุณค่าโดยตัวผู้สูงอายุเอง ซึ่งอาจพิจารณาจากทัศนคติเชิงบวกต่อผู้สูงอายุ รวมทั้งการปฏิบัติของคนในสังคมต่อผู้สูงอายุ บทบาทของผู้สูงอายุในครอบครัวและสังคม ตลอดจนการเกื้อหนุนของครอบครัวและสังคมต่อผู้สูงอายุที่จะสะท้อนถึงการให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าผู้สูงอายุ

- ผู้สูงอายุยังเป็นบุคคลที่มีคุณค่าแก่สังคม แต่การให้คุณค่าลดลงเมื่อเทียบกับอดีต ประชากรทุกกลุ่มวัยกว่าร้อยละ 90 เห็นว่าผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีคุณค่าแก่สังคม และส่วนใหญ่มีทัศนคติเชิงบวกกับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการเป็นบุคคลที่ควรได้รับความเคารพนับถือเสมอ การเป็นผู้มีประสบการณ์ถ่ายทอดคนรุ่นหลังที่เห็นด้วยเกือบร้อยละ 100 รองลงมาเป็นเรื่องการเป็นตัวอย่างแก่รุ่นลูกหลานและการเป็นที่พึ่งแก่รุ่นลูกหลาน ขณะที่ทัศนคติเชิงลบมีผู้เห็นด้วยไม่มากนัก โดยไม่เห็นด้วยกับการเป็นตัวถ่วงคนอื่นมากที่สุด รองลงมาคือ ควรไปอยู่บ้านพักคนชรา การเป็นภาระลูกหลาน ส่วนเรื่องที่ไม่เห็นด้วยด้านลบส่วนใหญ่เป็นเรื่องภาพลักษณ์และเป็นมุมมองในเชิงเป็นห่วง เช่น มักเป็นคนตกยุคไม่ทันโลก และมักถูกหลอกได้ง่าย เป็นต้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของกาญจนา ตั้งชลทิพย์ และคณะ (2553) พบว่าประชากร 2 วัยคือ วัยนักเรียนและวัยทำงานยังมีทัศนคติที่ดีต่อผู้สูงอายุทั้งวัยต้นและวัยปลาย โดยมีทัศนคติเชิงบวกต่อผู้สูงอายุวัยต้นมากกว่าผู้สูงอายุ

สิ่งแรกที่ประชากรอายุ 15-24 ปี และประชากรอายุ 25-59 ปี นึกถึงผู้สูงอายุ

	15-24 ปี	25-59 ปี	60 ปีขึ้นไป
เป็นหน้าที่ที่ต้องทดแทนพระคุณ	9.5	15.1	9.4
การเป็นภาระของลูกหลาน	-	0.4	5.2
การเจ็บป่วย	11.0	18.4	23.5
การเกษียณอายุการทำงาน	5.2	4.1	2.7
วัยที่ต้องพึ่งพา	1.0	3.4	5.1
วัยที่ต้องการการดูแล	16.7	12.9	1.0
ความเสื่อมถอยของสุขภาพ	24.4	13.6	10.8
โรคเรื้อรัง	0.5	0.8	21.9
รูปร่างหน้าตาเหี่ยวเฉา	7.0	4.4	0.2
ที่พึ่งของลูกหลาน/ร่มโพธิ์ร่มไทร	10.0	11.4	-
ที่ปรึกษา	2.5	2.8	7.6
ความอบอุ่นของครอบครัว	6.2	7.5	1.0
ความยืนยาวของชีวิต	2.5	1.6	6.3
อื่นๆ	3.4	3.8	5.2
รวม	100.0	100.0	100.0

อายุเริ่มต้นของการเป็นผู้สูงอายุ

อายุ	ร้อยละ		
	15-24 ปี	25-59 ปี	60 ปีขึ้นไป
น้อยกว่า 50	19.7	7.9	4.7
55	7.0	5.1	2.9
60	56.5	64.0	73.4
65	7.2	9.6	7.9
70	6.7	11.4	10.5
75+	0.2	0.3	0.4

ประชากรกลุ่มต่างๆที่เห็นด้วยกับข้อความต่างๆ (ร้อยละ)

ข้อความที่เป็นลบ	15-24 ปี	25-59ปี	60 ปีขึ้นไป
มักเป็นคนตกยุคไม่ทันโลก	26.6	28.6	39.0
ควรไปอยู่บ้านพักคนชรา	5.5	5.4	1.4
ควรไปอยู่วัด	11.4	8.4	4.6
เป็นคนมีประโยชน์น้อย	7.0	11.4	14.9
เป็นตัวถ่วงคนอื่น	4.5	2.1	7.4
มักถูกหลอกได้ง่าย	67.4	60.3	66.0
มักเป็นภาระแก่บุตรหลานหรือครอบครัว	7.5	7.8	18.1
ควรทำงานหาเลี้ยงชีพ	13.2	19.1	24.5
ข้อความที่เป็นบวก			
เป็นตัวอย่างแก่รุ่นลูกหลาน	97.0	97.3	95.9
เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ถ่ายทอดคนรุ่นหลังได้	98.8	99.3	98.8
เป็นที่พึ่งแก่รุ่นลูกหลาน	98.0	95.8	96.3
ทำประโยชน์ให้แก่ครอบครัวได้	93.5	88.5	94.2
ทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้	91.5	86.0	92.8
เป็นบุคคลที่ควรได้รับความเคารพนับถือเสมอ	100.0	99.1	99.5
ในภาพรวมผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีคุณค่าแก่สังคม	90.0	93.8	95.4

วัยปลาย และเห็นด้วยกับประสบการณ์ของผู้สูงอายุยังเป็นประโยชน์แก่คนรุ่นหลัง และไม่เห็นด้วยกับการมองว่าเป็นภาระครอบครัวและควรไปอยู่บ้านพักคนชรามากที่สุด ส่วนทัศนคติเชิงลบที่เห็นด้วย ได้แก่ ขี้ลืม ชอบตี/วิจารณ์ ไปไหนมาไหนไม่สะดวก เป็นต้น

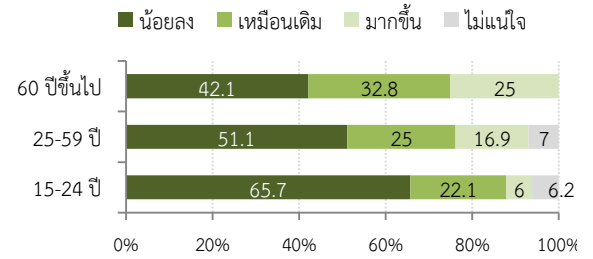
การให้คุณค่าผู้สูงอายุเปรียบเทียบกับอดีตกับปัจจุบัน พบว่าประชาชนทุกช่วงวัยเห็นว่าสังคมให้คุณค่าแก่ผู้สูงอายุน้อยลงกว่าในอดีตเป็นสัดส่วนสูงสุด โดยเห็นว่าความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้ผู้สูงวัยถูกลดบทบาทการเป็นแหล่งองค์ความรู้ การถูกทดแทนหน้าที่ด้วยผู้นำที่เป็นทางการโดยเฉพาะผู้นำในงานประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ เช่น งานบวช งานแต่ง ขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ ตลอดจนปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวที่ลดลงทำให้การยอมรับนับถือลดลงตามไปด้วย ทั้งนี้ แม้มีการเกื้อหนุนและสงเคราะห์พ่อแม่ผู้สูงอายุมากขึ้น แต่การให้ความเคารพ เกรงใจ และเชื่อฟัง ซึ่งเป็นเรื่องทางจิตใจนั้นลดลง อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุประมาณ 1 ใน 4 เห็นว่าสังคมให้คุณค่าผู้สูงอายุมากขึ้น เนื่องจากสังคมให้ความสำคัญโดยมีการจัดสวัสดิการและกิจกรรมต่างๆ ให้กับผู้สูงอายุมากขึ้น

• **ผู้สูงอายุมีทัศนคติเชิงลบต่อกลุ่มตนเองมากกว่ากลุ่มอื่น** แม้ว่าผู้สูงอายุจะมีทัศนคติเชิงบวกสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ เนื่องจากมีความเข้าใจกลุ่มวัยตนเองมากกว่ากลุ่มเยาวชนและวัยทำงาน อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุก็มีทัศนคติเชิงลบต่อกลุ่มตนเองสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ โดยมีสัดส่วนเห็นด้วยกับทัศนคติเชิงลบมากกว่าอีก 2 กลุ่ม โดยเฉพาะในเรื่องการเป็นภาระลูกหลาน มีประโยชน์น้อยและควรทำงานหาเลี้ยงชีพ มีสัดส่วนสูงกว่าอีก 2 กลุ่มเกือบเท่าตัว นอกจากนี้ในการประเมินคุณค่าตนเอง ผู้สูงอายุให้คะแนนคุณค่าตนเองต่ำกว่ากลุ่มอื่นคือเฉลี่ย 8.11 คะแนน รวมทั้งคิดว่ากลุ่มอื่นประเมินให้ตนเองมีคะแนนเพียง 7.05 คะแนน ต่ำกว่าคะแนนที่เยาวชนและวัยทำงานประเมินให้จริงเฉลี่ยอยู่ที่ 8.64 และ 8.79 คะแนน ตามลำดับ ทั้งนี้ อาจเกิดจากความรู้สึกเสื่อมถอยของร่างกาย ระดับการศึกษาของคนรุ่นใหม่ที่สูงขึ้น รวมถึงเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทำให้มีความรู้สึกไม่ทันลูกหลาน และเกิดความรู้สึกด้อยค่า ส่วนการเห็นด้วยกับเรื่องควรทำงานหาเลี้ยงชีพแสดงถึงความมีศักยภาพที่ยังทำงานได้และยังเป็นประโยชน์ต่อครอบครัวและสังคม ซึ่งเป็นการสร้างความรู้สึกมีคุณค่าให้กับผู้สูงอายุ

สำหรับการประเมินคุณค่าตนเองในกลุ่มผู้สูงอายุ พบว่า คนโสดและผู้มีการศึกษาสูงจะมีการประเมินคุณค่าตนเองสูงกว่ากลุ่มอื่น ที่น่าสนใจคือผู้สูงอายุที่ทำงานไม่ได้ประเมินตนเองว่ามีคุณค่าสูงกว่าผู้ไม่ทำงาน แต่ผู้ให้การเกื้อหนุนแก่สมาชิกประเมินตนเองว่ามีคุณค่าสูงกว่าผู้ไม่ได้รับการเกื้อหนุนสมาชิกในครอบครัว ซึ่งชี้ว่าผู้สูงอายุจะรู้สึกมีคุณค่าจากการทำประโยชน์ต่อผู้อื่น ขณะที่ผู้สูงอายุที่ได้รับการเกื้อหนุนและไม่ได้รับการเกื้อหนุนจากครอบครัวมีการประเมินคุณค่าตนเองไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ในภาพรวมประชากรทุกกลุ่มยังคงเห็นว่าผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีคุณค่าแก่สังคมโดยมีคะแนนประเมินเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 8-9 คะแนน

• **ผู้สูงอายุยังมีบทบาทสำคัญในการเกื้อหนุนครอบครัวและสังคม** ในเรื่องให้คำปรึกษา ช่วยดูแลลูกหลาน และช่วยดูแลเฝ้าร้าน/บ้านมากที่สุด และแม้จะเป็นผู้สูงวัยปลาย (80 ปีขึ้นไป) ก็ยังคงให้การเกื้อหนุนได้ในอัตราสูง ขณะที่ผู้สูงวัยต้น (60-69 ปี) ยังมีบทบาทเกื้อหนุนครอบครัว

สัดส่วนความเห็นประชากรต่อคุณค่าผู้สูงอายุในปัจจุบันเทียบกับในอดีต

การประเมินระดับคุณค่าตัวเองของประชากรวัย 60 ปีขึ้นไป

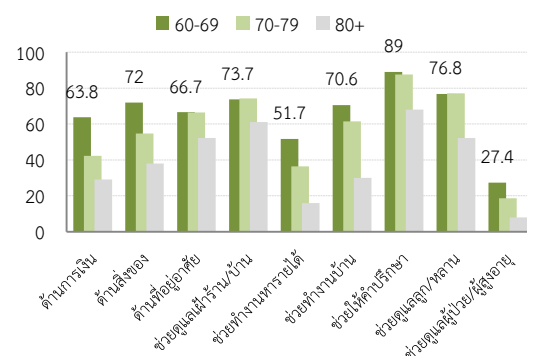
สถานะ	ระดับคุณค่าเฉลี่ย
รวม	8.11
สถานภาพการทำงาน	
ทำงาน	7.88
ไม่ได้ทำงาน	8.35
การให้การเกื้อหนุนแก่สมาชิกในครัวเรือน	
ให้	8.37
ไม่ให้	8.09
การได้รับการเกื้อหนุนแก่สมาชิกในครัวเรือน	
ได้รับ	8.19
ไม่ได้รับ	8.10

การประเมินคุณค่าผู้สูงอายุของประชากรวัยรุ่นและวัยทำงาน โดยประชากรในกลุ่มต่างๆ

ระดับคุณค่า	ร้อยละ		
	15-24 ปี	25-59 ปี	60 ปีขึ้นไป
คะแนนเฉลี่ย	8.64	8.79	7.05
ระดับต่ำสุด	5	0	0
ระดับสูงสุด	10	10	10

หมายเหตุ: * เป็นความคิดเห็นของผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไปต่อการประเมินคุณค่าผู้สูงอายุของกลุ่มวัยอื่น

ประชากร 60 ปีขึ้นไปที่ได้ให้การเกื้อหนุนแก่สมาชิกในครอบครัวในรอบหนึ่งปีที่ผ่านมา จำแนกตามกลุ่มอายุ (ร้อยละ)

ในด้านสิ่งของ ที่อยู่อาศัย งานบ้านและการเงิน กว่าร้อยละ 60 นำสังเกตว่า ผู้สูงวัยมีบทบาทสำคัญในการช่วยดูแลบุตรหลาน แต่ทัศนคติต่อการให้คุณค่าในเรื่องนี้ยังมีไม่มากนัก ซึ่งอาจจำเป็นต้องสร้างเจตคติเกี่ยวกับคุณค่าของผู้สูงอายุในการช่วยดูแลบุตรหลานซึ่งเป็นบทบาทที่มีความสำคัญต่อสถาบันครอบครัวในการกลมเกลียวและสร้างเยาวชนรุ่นใหม่ รวมถึงช่วยลดค่าใช้จ่ายของครอบครัว ด้านสังคม ผู้สูงอายุรายงานว่าตนเองได้เข้าร่วมทำกิจกรรมที่มีคุณค่าให้กับชุมชนและสังคมถึงร้อยละ 77.7 ส่วนใหญ่คือมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมพัฒนาชุมชน จิตอาสา บริจาคทรัพย์สินให้กับชุมชนและถ่ายทอดความรู้หรือเป็นวิทยากร เป็นต้น

• **ผู้สูงอายุยังได้รับการเกื้อหนุนจากครอบครัวค่อนข้างสูง** โดยผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) ร้อยละ 80-90 ได้รับการเกื้อหนุนด้านการเงิน การดูแลสุขภาพและสิ่งของ และให้การเกื้อหนุนเฉลี่ย 3.7 ด้าน ซึ่งค่อนข้างสูงแสดงถึงการให้ความสำคัญและการตอบแทนคุณของคนในครอบครัวต่อผู้สูงอายุ โดยกลุ่มเยาวชนเกือบทุกด้านสุขภาพและการทำกิจวัตรประจำวันมากที่สุด ขณะที่วัยแรงงานเกือบทุกด้านการเงิน สิ่งของและสุขภาพมากที่สุด คือร้อยละ 82.4 ร้อยละ 76.1 และร้อยละ 68.1 สำหรับการเกื้อหนุนด้านที่อยู่อาศัยซึ่งมีสัดส่วนน้อยที่สุด ซึ่งชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุมีความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย รวมทั้งสามารถเกื้อหนุนสมาชิกในครอบครัวได้ รวมทั้งยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ให้การเกื้อหนุนดูแลผู้สูงอายุมีความสุขกับการได้เกื้อหนุนผู้สูงอายุในครอบครัว เยาวชนมีคะแนนความสุขเฉลี่ย 8.0 และ 8.5 ในวัยทำงาน และความสุขมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามจำนวนด้านที่เกื้อหนุน โดยผู้เกื้อหนุนผู้สูงอายุ 5 ด้าน มีความสุขเฉลี่ย 8.8 และ 8.6 ในเยาวชนและวัยทำงาน ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม มีผู้สูงอายุบางคนไม่ได้รับการเกื้อหนุนใดๆ แม้จะมีอายุมาก ซึ่งชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจต้องมีการเฝ้าระวังและช่วยเหลือเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้สูงอายุตกอยู่ในภาวะยากลำบาก

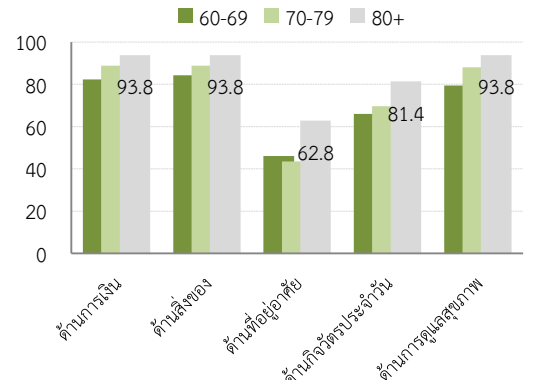
• **1 ใน 3 ของผู้สูงอายุได้รับการเลือกปฏิบัติ** ด้านการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุประมาณร้อยละ 30 เคยมีประสบการณ์ถูกเลือกปฏิบัติเพราะสูงอายุ โดยเป็นเรื่องการล้อเลียนเรื่องสูงอายุมากที่สุดร้อยละ 34.4 การถูกปฏิเสธให้ทำงานร้อยละ 30.2 การไม่สนใจความคิดเห็นร้อยละ 29.5 การไม่ให้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมร้อยละ 25.4 และการถูกผู้ให้บริการดูถูกหรือมองข้ามเพราะสูงอายुर้อยละ 19.7 โดยผู้สูงวัยหญิงจะมีประสบการณ์มากกว่าชาย นอกจากนี้ การถูกเลือกปฏิบัติยังเพิ่มขึ้นตามอายุที่เพิ่มขึ้น และผู้ที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลจะได้รับการเลือกปฏิบัติมากกว่าผู้อยู่ในเขตเทศบาล

ร้อยละของประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปที่เคยมีประสบการณ์การเลือกปฏิบัติต่อผู้สูงอายุในรูปแบบต่างๆ จำแนกตามเพศ อายุ และเขตที่อาศัย

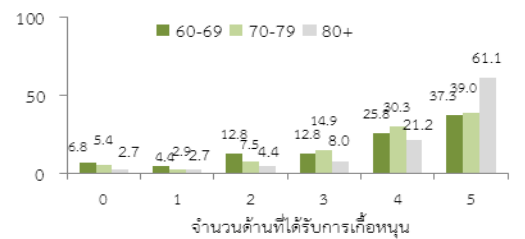
ประสบการณ์การเลือกปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ	รวม	เพศ		อายุ			เขตที่อาศัย	
		ชาย	หญิง	60-69	70-79	80+	ในเขต	นอกเขต
1. ถูกปฏิเสธให้ทำงานหรือต่ออายุการทำงานเพราะอายุมาก/สูงอายุ	30.2	28.1	31.9	28.7	30.3	36.3	25.8	34.9
2. ได้ยินคนล้อเลียน หรือพูดถึงการมีอายุมาก/ผู้สูงอายุในเชิงขบขัน	34.4	37.9	31.7	33.8	33.6	28.9	29.6	39.5
3. ถูกกีดกันไม่ให้ร่วมกิจกรรมทางสังคมเพราะอายุมาก/สูงอายุ	25.4	22.8	27.5	21.6	28.2	34.5	24.3	26.5
4. ความเห็นของท่านเคยถูกมองข้ามเพราะอายุมาก/สูงอายุ	29.5	26.7	31.7	25.6	34.0	35.4	27.7	31.4
5. ถูกผู้ให้บริการมองข้ามหรือดูถูก เพราะท่านอายุมาก/สูงอายุ	19.7	18.7	20.5	17.0	21.2	27.4	19.8	19.6

คุณค่าผู้สูงอายุในสังคมไทยในภาพรวมแม้จะมีแนวโน้มลดลง แต่ยังคงอยู่ในระดับที่น่าพอใจทั้งจากการมีทัศนคติเชิงบวกที่ค่อนข้างสูง ผู้สูงอายุยังมีบทบาทในการเกื้อหนุนสมาชิกในครอบครัว ทั้งในด้านให้คำปรึกษา ช่วยดูแลบุตรหลาน ดูแลบ้านและเป็นที่พึ่งทางใจ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม ซึ่งหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ได้ให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมและสนับสนุนการรวมตัวของผู้สูงอายุ ตลอดจนการได้รับการเกื้อหนุนจากสมาชิกในครอบครัวในสัดส่วนสูงทั้งในด้านการเงิน สิ่งของและดูแลสุขภาพ แต่การดูแลด้านจิตใจ เคารพเชื่อฟังไม่ได้รับเท่าที่ควร รวมทั้งยังมีการเลือกปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ

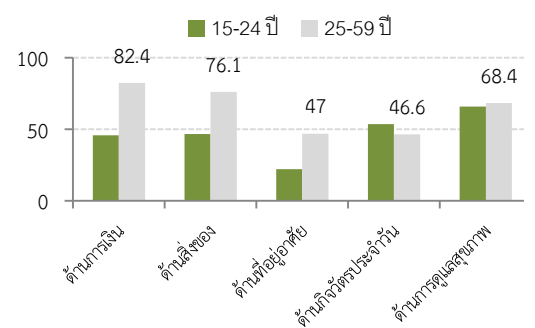
ผู้สูงอายุที่ได้รับการเกื้อหนุนจากสมาชิกในครอบครัว (%)

จำนวนด้านที่ผู้สูงอายุได้รับการเกื้อหนุนจากสมาชิกในครอบครัว (%)

การเกื้อหนุนของเยาวชนและแรงงานต่อผู้สูงอายุ

ผลกระทบการลดคุณค่าผู้สูงวัยต่อครอบครัวและสังคม

แม้ว่าการให้คุณค่าผู้สูงอายุไทยยังไม่น่าเป็นห่วงแต่แนวโน้มที่ลดลง รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมอย่างรวดเร็วทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องมีการติดตามและเฝ้าระวังการเปลี่ยนแปลงมุมมองและการให้คุณค่าผู้สูงอายุ เพราะหากสังคมให้คุณค่าและความสำคัญต่อผู้สูงอายุลดลงจะกระทบต่อทั้งคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวได้ เนื่องจากผู้สูงอายุไม่ได้รับการยอมรับให้มีส่วนร่วมในสังคม ไม่สามารถทำหน้าที่และบทบาทของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งในด้านการเป็นศูนย์รวมใจ ให้คำปรึกษา การประสานรอยร้าวและสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีให้เกิดขึ้นแก่คนในครอบครัว ในระดับสังคมจะสูญเสียภูมิปัญญาแผ่นดิน ซึ่งผู้สูงวัยมีบทบาทเป็นผู้สั่งสมและสืบทอด โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับวิถี ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ทำให้สังคมสูญเสียอัตลักษณ์และความเป็นตัวตนของสังคมไทย รวมทั้งสูญเสียคุณค่าอันดีงามทางสังคมคือ ความกตัญญูต่อบุพการี การเคารพผู้สูงอายุ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อปัญหาผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง ไม่ได้รับความสนใจ อาจทำให้การเข้าถึงบริการสุขภาพของผู้สูงอายุลดลง การส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุอาจจะลดลงด้วย ซึ่งภาครัฐจำเป็นต้องเข้ามารับภาระในการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะเป็นภาระด้านงบประมาณและปัญหาทางสังคมมากขึ้น

แนวทางการเสริมสร้างคุณค่าผู้สูงอายุ

มุมมองผู้สูงอายุที่มีคุณค่าในเรื่องการทำประโยชน์ในครอบครัว ในการให้คำปรึกษา เป็นที่พึ่งของลูกหลาน และสามารถพึ่งตนเองได้ ผู้สูงอายุ จำเป็นต้องอยู่ในภาวะพหุพลัง หรือ Active Aging คือ สูงอายุแบบมีพลัง มีสุขภาพกาย ใจ และคุณภาพชีวิตที่ดี มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการคือ การมีสุขภาพ ความมั่นคงทั้งในด้านรายได้และหลักประกันทางสังคม และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและสังคม เป็นแนวคิดที่มองผู้สูงวัยในฐานะพลังของสังคม มุ่งพัฒนาศักยภาพเพื่อให้ผู้สูงอายุในอนาคตพึ่งตนเองได้ในระยะเวลาที่ยาวนานขึ้น กระบวนการพัฒนาจะเริ่มตั้งแต่ก่อนเกษียณและหลังเกษียณ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ: 2556, ระเบียบวาระ: 2556, เล็กสมบัติ และคณะ: 2554) โดยมีแนวทางและกลไกการเข้าสู่สังคมพหุพลังและเสริมสร้างคุณค่าผู้สูงอายุ ดังนี้

- **การสร้างคุณค่าประชากรวัยสูงอายุ** การดำรงความสัมพันธ์ของครอบครัวขยายมากกว่า 2 รุ่น ก่อให้เกิดความผูกพันและแสดงความกตัญญูในการดูแลและเห็นคุณค่าผู้สูงอายุ ส่งต่อให้คนรุ่นใหม่ซึมซับรับเอามาเป็นแบบอย่าง และสถาบันการศึกษาจะช่วยสร้างเจตคติเกี่ยวกับคุณค่าผู้สูงอายุ โดยสอดแทรกเข้าไปกับการเรียนการสอนและการทำกิจกรรม เช่น ในหลักสูตรลูกเสือและเนตรนารีที่มีการเรียนการสอนสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง

- **การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ผู้สูงอายุ** ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต (Life Cycle) ที่เน้นส่งเสริมให้แต่ละบุคคลมีการเตรียมตัวให้พร้อมในทุกด้าน โดยเริ่มจากการศึกษาหาความรู้เพื่อที่จะได้เลี้ยงตัวได้ พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ และต้องเตรียมตัวด้านสุขภาพเพื่อให้ร่างกายแข็งแรง ดูแลตนเองได้ รวมทั้งต้องสั่งสมความรู้และประสบการณ์เพื่อเป็นที่พึ่งทางปัญญาให้แก่คนอื่น ตลอดจนเตรียมใจเพื่อที่จะเป็นผู้สูงอายุที่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ การพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิตจะเพิ่มคุณค่าให้กับประชากรทุกช่วงวัยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งคุณค่าต่างๆ ที่สั่งสมผ่านมาแต่ละวัยจะนำไปสู่การเพิ่มคุณค่าผู้สูงอายุในที่สุด

- **การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต** โดยจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุที่เน้นความรู้เพื่อการดำรงชีวิตในสังคม พัฒนาทักษะในการแสดงออก ความสามารถในการถ่ายทอด ความเข้าใจสภาพแวดล้อมและความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง เพื่อเพิ่มทักษะความรู้ในการดูแลตนเองด้านสุขภาพ การประกอบอาชีพ รวมถึงการปรับตัวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ตลอดจนจนพฤติกรรมให้สามารถอยู่ร่วมกับกลุ่มวัยอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถมีส่วนร่วมและยังประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม

- **การส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากศักยภาพของผู้สูงอายุ** โดยสนับสนุนให้ผู้สูงวัยยังทำงานหลังเกษียณตามความพร้อมและความเหมาะสม รวมถึงการประกอบอาชีพอิสระ ตลอดจนจนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคม สนับสนุนให้มีการใช้และเผยแพร่คุณค่าของผู้สูงอายุสู่สาธารณะ โดยการสร้างหรือเพิ่มคุณค่าด้านต่างๆของผู้สูงอายุ และนำมาใช้ในหลายระดับ รวมทั้งรวบรวมเผยแพร่ และประกาศเกียรติคุณต่อสาธารณชนให้รับรู้ถึงประโยชน์และคุณค่าของผู้สูงอายุ

- **การส่งเสริมการรวมกลุ่มผู้สูงอายุในรูปของชมรมผู้สูงอายุให้ครอบคลุมและเข้มแข็ง** โดยปรับวิธีบริหารจัดการ และจัดตั้งเป็นชมรมที่ถูกต้องตามกฎหมาย มีการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอ รวมทั้งช่วยพัฒนาศักยภาพผู้บริหารชมรม เพื่อให้เกิดกลุ่มและเครือข่ายในการช่วยเหลือดูแลกันเอง รวมทั้งการร่วมทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุและสาธารณะ

- **การสนับสนุนให้มีระบบสุขภาพที่จะรองรับผู้สูงอายุที่เหมาะสม** ทั้งสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุที่ยังมีสุขภาพดี พึ่งตนเองได้ ช่วยสังคมได้ และกลุ่มที่มีภาวะทุพพลภาพต้องพึ่งพิงผู้อื่น โดยส่งเสริมสถาบันครอบครัว ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดูแลผู้สูงอายุเพื่อให้มีระบบการดูแลระยะยาว รวมทั้งมีกฎหมายรองรับ อะไรที่ต้องทำและไม่ต้องทำ เพื่อคุ้มครองผู้สูงอายุมิให้เป็นอันตราย

- **การส่งเสริมการออมและขยายหลักประกันทางสังคม** สนับสนุนให้เกิดการออมเพื่อการเกษียณอายุ โดยมีมาตรการจูงใจด้านดอกเบี้ยและภาษี ตลอดจนการจัดกองทุนเพื่อเป็นทางเลือกให้เกิดการออมเพิ่มขึ้น รวมทั้งเร่งรัดให้มีการขยายประกันสังคมให้ครอบคลุมทุกกลุ่มอาชีพอย่างทั่วถึงมากขึ้น